

GENOOTSCHAP ZET LUCAS GASSEL VOL IN HET LICHT

Als opvolger van de Stichting Lucas Gassel, die in 2020 op grootse wijze met tal van manifestaties de 450ste sterfdag van Helmonds grootste kunstenaar aller tijden organiseerde, werd drie jaar geleden de Stichting Genootschap Lucas Gassel opgericht. Met als doel het werk van Lucas Gassel als middeleeuws icoon uit Helmond van vooral de landschapsschilderkunst voor een breed publiek levend te houden. In dit schrijven kijken we terug en ook vooruit met de schijnwerper op Lucas Gassel.

Familie Gassel woonde al anderhalve eeuw in Helmond

Lucas Gassel was een nazaat van een eeuwenoude Helmondse familie die geboren werd rond het jaar 1488. Zijn vader Jan van Gassel werd in Helmond "Jan den Maelre" (Jan de Schilder) genoemd. Omdat hij in 1489 voor het Helmondse gilde van de leerbewerker al twee beelden heeft beschilderd, wordt aangenomen dat hij toen al in Helmond woonde. Enige tijd daarvoor moet hij van Deurne naar Helmond zijn verhuisd. Omdat zijn zoon Lucas rond 1488 is geboren is de kans groot dat deze in Helmond is geboren. In 1494 werd vader Jan poorter van de stad Helmond. Zijn zoon Lucas heeft de grondbeginselen van het schildersvak van hem geleerd.

Het initiatief voor het Lucas Gassel Jaar

In Helmond kennen we al vele jaren een Lucas Gasselstraat. Ook in Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Rosmalen zijn straten naar hem vernoemd. Toch was hij vrij onbekend bij een groot publiek, zeker ook in zijn geboortestad. Dat bracht kunsthistoricus dr. Ger Jacobs, als leraar 33 jaar verbonden aan het Jan van Brabant College in Helmond, ertoe zich in zijn werk te verdiepen. In januari 2016 hield Jacobs tijdens KunstLokaal 42, dat maandelijks door Wim Maasackers wordt georganiseerd, een lezing met lichtbeelden over Gassel met als centrale vraag aan de aanwezigen: Lucas Gassel kwam uit Helmond, maar wie kent hem nu eigenlijk écht? Het was in Lokaal 42 aan de Markt een boeiende avond, die een aantal kunstliefhebbers tot een vervolg aanzette. Na afloop van deze avond namen enkele Helmonders met Ger Jacobs aan de toegespontaan het besluit om een Lucas Gassel Jaar te gaan organiseren naar het voorbeeld van het Jeroen Bosch Jaar in 2016 in De Bosch.

Boek over het leven en de werken van Lucas Gassel

Een belangrijke bijdrage leverden Ger Jacobs en Hans van de Laarschot met het publiceren van hun boek "Lucas Gassel meester-schilder uit Helmond". Daarin portretteerden zij, na jaren van onderzoek in de archieven van Helmond, Antwerpen, Brussel en Den Bosch, de schilder vanaf zijn geboorte tot aan zijn dood op ongeveer 80-jarige leeftijd. Dit boek en de catalogus over de expositie zijn in Museum Helmond nog steeds te koop. Daarnaast verscheen er op de kopgevel van de bibliotheek een grote mural waarop tal van gebeurtenissen zijn afgebeeld die op schilderijen van Gassel zijn te zien. Ook vijf grote vitrines aan de Watermolenwal zijn een blijvend aandenken aan Helmonds grootste kunstenaar aller tijden. In oktober 2019 werd het eerste exemplaar van het boek overhandigd aan wethouder Antoinette Maas. Tegelijkertijd werd ook de expositie in de vijf vitrines geopend.

De voorbereiding voor het Lucas Gassel Jaar in 2020

In de bestuursperiode 2014-2018 was Frans Stienen de wethouder van Cultuur in Helmond. Het groepje van KunstLokaal 42 had meerdere keren overleg met wethouder Stienen over het initiatief voor het Lucas Gassel Jaar. Hierbij hielp mee dat Frans Stienen in de Lucas Gasselstraat geboren is. Hij gaf opdracht aan het Museum om te oriënteren op een mogelijke Gassel expositie. En het college van Burgemeester en Wethouders besloot om te onderzoeken of er een groots Lucas Gassel Jaar te organiseren is. Zij zochten in 2018 mensen aan om dit te gaan organiseren.

Stichting Lucas Gassel wordt opgericht

Dit leidde uiteindelijk in 2018 tot de oprichting van de Stichting Lucas Gassel met als belangrijkste doel het organiseren van een groots opgezet Lucas Gassel Jaar, met ook een tentoonstelling van zijn werken in het museum van zijn geboortestad. De stichting kreeg een budget van de gemeente

om de volgende zaken te bekostigen: het aantrekken van de projectleider die in Den Bosch het Jeroen Bosch Jaar had georganiseerd, het laten maken van een “bidbook” voor de grootse plannen om subsidies te kunnen binnenhalen en het laten maken van een speciale website. Ook werd opdracht gegeven aan conservator Anne Koopstra – gespecialiseerd in kunstwerken van Lucas Gassel en zijn periode – om te helpen bij het organiseren van de spraakmakende tentoonstelling.

De initiatiefnemers kregen de rol van Adviescommissie. Zij adviseerden het stichtingsbestuur en projectleider Lian Duif bij het opzetten van een veelheid van activiteiten in het Lucas Gassel Jaar. Vele groepen en mensen uit de stad gingen meedoen. Lucas Gassel begon te leven.

De Lucas Gassel tentoonstelling in de Kunsthal

Op zondag 8 maart 2020 werd de tentoonstelling officieel en feestelijk geopend. In de week die eraan vooraf ging was een speciale kunstkatern van dagblad NRC gewijd aan Lucas Gassel en de unieke tentoonstelling. Het was de eerste overzichtsexpositie ooit, waarvoor originele gesigeneerde schilderijen van zijn hand van over de hele wereld naar Helmond gehaald waren. De kunstredactie van het ED kopte: “Dijk van een tentoonstelling”. Het museum gaf ook een uitgebreide catalogus uit, waarin naast veel foto's duidelijke beschrijvingen zijn opgenomen over werkwijze van schilderen van Gassel en de tijd waarin de schilderijen tot stand zijn gekomen.

Helaas werd ons land plotseling overvallen door het COVID-19 virus. Twee dagen na de opening moest het museum haar deuren sluiten vanwege de door de overheid opgelegde lockdown. Wat een gruwelijke pech! In het najaar ontstond gelukkig nog beperkte mogelijkheid om de expositie te bezoeken. Op een iets later tijdstip dan gepland gingen de panelen van Lucas weer terug naar de musea, die ze hadden uitgeleend.

Maart 2021: het Genootschap Lucas Gassel ziet het levenslicht

Omdat begin 2021 het herdenkingsjaar rond zijn 450ste sterfdag ten einde was, liet de Stichting Lucas Gassel zich in 2021 ontbinden. Voor een aantal kunst- en cultuurliefhebbers - feitelijk de initiatiefnemers van het Lucas Gassel Jaar in 2016 - was dat aanleiding om een vervolgstap te zetten: Lucas Gassel blijvend in de aandacht aanbevelen, als icoon van de stad Helmond.

Op 9 maart 2021 werd het Lucas Gassel Genootschap als stichting opgericht met als belangrijkste eerste activiteit een eigen website en het opstellen van een uitgebreide beschrijving van Lucas Gassel op Wikipedia. De originele website kon worden overgenomen en werd aangepast en geactualiseerd: zie www.lucasgassel.nl .

Jaarlijkse Gasselactiviteiten

Het programma voorziet jaarlijks in een Gassel-reading in het voorjaar en een publieksevenement rond Lucasdag 18 oktober. De eerste publieksactiviteit van het Genootschap was het laten ontwerpen van een borstbeeld van de schilder door beeldhouwer Trudie Broos. Op 16 oktober 2021 werd deze feestelijk onthult door burgemeester Blanksma, de eerste grote manifestatie van het Genootschap. De bronzen buste staat prominent aan de rand van het Burgemeester Geukerspark. Het hele maakproces tot en met de onthulling is verfilmd in een documentaire. In het voorjaar van 2022 hield rechtshistoricus dr. Jan van Hoek de eerste Gassel-reading. Met als thema “Lucas Gassel onder een vergrootglas” zette hij uiteen wat Gassel met zijn schilderijen wilde vertellen over politieke zaken in de 16de eeuw, historische feiten en de rechtsgang in die tijd. In oktober van dat jaar organiseerde het Genootschap haar tweede grote publieksmanifestatie. In Theater Het Speelhuis bracht het Symfonieorkest Helmond-Venray het concert “Landschap met muziek” ten gehore, waarbij de muziek geïnspireerd was op werken van Gassel. Op de achtergrond werden beelden van zijn schilderijen getoond.

De Gassel-reading in april 2023 werd gehouden door prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld. Hij gaf zijn visie op wat genoemd wordt de Brabantse Gouden Eeuw (1450 – 1550) en de rol van Gassel en zijn tijdgenoten daarin. Hoewel de spreker wel wat afdeed aan de betekenis van Brabants Gouden Eeuw was het toch onmiskenbaar dat het Hertogdom Brabant zowel op politiek als artistiek terrein een vooraanstaande rol in Europa speelde. Dat werd mede veroorzaakt door de onmetelijke rijkdom van de Bourgondische vorsten en Brabantse hertogen, die in hoofdstad Brussel resideerden. En waar toen ook Lucas Gassel woonde.

Op 22 oktober 2023 vond de tot nu toe laatste publieksactiviteit plaats. Dit keer werd ervoor gekozen om de Helmondse jeugd met Gassel kennis te laten maken. Jongeren van 7 tot 11 jaar, actief bij het Annatheater en Kunstkwartier, hebben in het Kasteel-Museum een leerrijke middag beleefd waarbij zij drie etages aangedaan hebben: de zoldertoer, de keldertoer en de werkplaats van Lucas Gassel in de Ridderzaal. Drie acteurs met de rollen van Lucas Gassel, zijn vriend Samplonius en kasteelvrouwe Catharina van Cortenbach, maakten het extra spannend voor de kinderen. Ze hadden de opdracht die middag een gestolen schilderij van Lucas terug te vinden in het kasteel.

De Gasselactiviteiten in 2024

Dit voorjaar 2024 organiseert het Genootschap twee activiteiten. Op zaterdag 9 maart zal in de Kasteeltuin de Lucas Gassel zomereik geplant worden. De bomenwerkgroep van IVN Helmond heeft hierover een advies uitgebracht na een aantal schilderijen van Lucas Gassel bestudeerd te hebben. Tevens vindt dan de officiële opening plaats van de Gasselkamer in een van de torens van het kasteel, in samenwerking met het museum. Daarnaast zal drs. Peter Thoben op zaterdag 13 april de Gassel-lezing 2024 in de Ridderzaal van het Kasteel verzorgen. Het Genootschaps-bestuur is ook bezig met de voorbereiding van de volgende grote publieksactiviteit die rond Lucasdag 18 oktober 2024 gehouden zal worden. Daarbij zoekt het Genootschap zoals altijd naar verbinding met andere Helmondse kunst- of cultuurinstellingen.

De Gasseltoren in het kasteelmuseum

Het bestuur van het Genootschap is van mening dat Museum Helmond een plek moet hebben waar Lucas Gassel permanent in de aandacht staat, bij voorkeur in het kasteel. Dat het Museum Helmond de toren in het kasteel speciaal heeft “omgebouwd” voor Lucas Gassel is dus mede op ons verzoek. Genoemde torenkamer, de Gasseltoren, is vanaf december 2023 reeds te bezoeken. Om dit extra aandacht te geven is een officiële opening op zijn plaats. Deze officiële én ludieke opening vindt dus op zaterdag 9 maart plaats, gecombineerd met de aanplant van de Lucas Gassel zomereik. In het kasteel is ook de Werkplaats van Lucas Gassel te bezoeken. Deze unieke werkplaats is vooral bedoeld voor kinderen en is nog tot eind oktober te beproeven. Ook volwassenen kunnen hier het nodige van opsteken. Intussen is het Genootschaps-bestuur ook bezig met de invulling van de volgende grote publieksactiviteit die rond Lucasdag 18 oktober 2024 zal plaatsvinden. Daarbij zoekt het Genootschap zoals altijd naar verbinding met andere Helmondse kunst- of cultuurinstellingen.

Helmond, februari 2024

Het bestuur van stichting Genootschap Lucas Gassel